

kabileleri, dil ve edebiyatıyla ilgili eserlere dairdir. **9.** *A'raf ve tekkâlidü hukkâmi'l-Yemen fi'l-âşri'l-İslâmî* (Beyrut 1994). İslâm döneminde Yemen'deki örfî hukuk, idarecilerin âdet ve geleneklerine dairdir. **10.** *E'immetü'l-İlmi'l-müctehidin fi'l-Yemen* (Amman 2002). Bunların yanında İsmâil b. Ali el-Ekva', Muhammed b. Ahmed el-Hacerî'nin *Mecmû'u büldânî'l-Yemen ve kabâ'ilihâ* adlı eseriyle (I-IV, Dımaşk-San'a 1404/1984) Yâkut el-Hamevî'nin *Mu'cemü'l-büldân*'ında geçen Yemen'deki yer adlarına dair bölümleri neşretmiş (*el-Büldânü'l-Yemâniyye 'inde Yâkût el-Hamevî*, Küveyt 1985; Beyrut-San'a 1408/1988), ayrıca *el-Mevsû'atü'l-Yemeniyye*'ye (I-IV, Beyrut 1423/2003) çok sayıda madde yazmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Abdullah Muhammed el-Habeşi, *Merâci'u târihi'l-Yemen*, Dımaşk 1972, s. 42; İbrâhim Bâcis Abdülmecid el-Makdisî, *İsmâ'îl b. 'Alî el-Ekva'*: 'Allâmetü'l-Yemen ve mü'errihuhâ, Dımaşk 2005; Muhammed b. Muhammed Zebâre es-San'ânî, *Nübelâ'ü'l-Yemen bi'l-ğarnî's-sânî 'aşer li'l-hicre*, San'a 1433/2012, I, 43-44; Tim Mackintosh – Smith Bayt al-Sayrafi, "In Memoriam: al-Qâdi İsmâ'îl b. 'Alî b. Hısayn al-Akwa'", *Yemen Update*, sy. 49-50 (2007-2008), s. V-IX; Ahmed b. Mahmûd ed-Dâhin, "İsmâ'îl b. 'Alî el-Ekva': 'Allâmetü'l-Yemen ve mü'errihuhâ", 21/05/2007, <http://www.alukah.net/Culture/0/782> (İbrâhim Bâcis'in aynı adlı kitabından alıntıdır); Abdülmelek eş-Şeybânî, "el-Kâdi İsmâ'îl b. 'Alî el-Ekva'", *Şahîfetü Marebpress*, 28 October 2008, <http://marebpress.net/articles.php?id=4351>; M. Ali Şâhin, "Kâdi İsmâ'îl b. 'Alî el-Ekva'", *Mecelletü'l-ğurebâ*, 1 Kasım 2008, [http://www.14october.com/news.aspx?newsno=50865](http://www.alghoraba.com/index2.php?option=com_content&task=view&id=318&Itemid=116&pop=1&page=0); <https://ar.wikipedia.org/wiki/نمار> (http://en.wikipedia.org/wiki/Sana'a_manuscript; [http://www.alarabiya.net/articles/2012/10/11/243176.html](http://ar.wikipedia.org/wiki/مخطوطات_صنعاء)).

MAHMUT KELPETİN

EKVA', Muhammed b. Ali

(محمد بن علي الأكوغ)

(1903-1998)

Yemenli tarih ve hukuk âlimi,
siyasetçi, edip ve şair.

San'a'nın yaklaşık 100 km. güneyindeki Zemâr şehrinde dünyaya geldi. Hivâlî nisbesiyle anılır. İlk dinî eğitimini babasından ve şehirdeki diğer hocalardan aldı. Babasının görevi sebebiyle 1923'te İb şehrine yerleştiyse de bu görev uzun süreli olmadı ve tekrar Zemâr şehrine döndü. Burada kendini ilme verdi; dönemin önemli

âlimlerinden Kadî Yahyâ b. Muhammed'in derslerine devam etti. 1937 yılı Ekva'nın hayatında bir dönüm noktasıdır. Ekva', ziyaret amacıyla İngiltere'nin sömürgesi olan Aden'e gittiğinde daha önce görmediği güzelliklerle ve modern bir hayatla karşılaştı. Bu döneme ait bazı şairlerin divanlarını, İslâmî uyanışı etkileyen Cemâleddîn-i Efgânî, Muhammed Abduh, Reşid Rızâ, Emîr Şekîb Arslan ve Abdurrahman el-Kevâkîbî gibi âlimlerin kitaplarını satın alma imkânını elde etti. Bu yıllarda Filistinli Muhammed Ali Tâhir'in çıkardığı eş-Şebâb gazetesinde yazı yazmaya başladı. Talebeleri onun burada elde ettiği birikim ve tecrübelerinden çok faydalandı.

Diğer taraftan ülkesindeki siyasal sıkıntılara kayıtsız kalamayan Ekva', Yemen'in idaresini üstlenmiş olan İmam Yahyâ Hamîdüddin (1904-1948) ve oğullarının halka zulmetmelerine karşı çıktı. Özellikle 1943'te devlet hazinesinde zekât olarak toplanan kışık erzak bulunmasına rağmen İb, San'a gibi Yemen'in pek çok şehrinde binlerce insanın açlıktan ölmesine tepki gösterdi. Bu olaydan sonra bütün çalışmalarını siyasete yöneltti. Bu amaçla Cumhuriyet Meclisi'nin eski başkanı Abdurrahman b. Yahyâ ve Hasan b. Muhammed ed-Duays gibi seçkin bir zümre ile beraber "emir bi'l-ma'rûf nehiy ani'l-münker" prensibiyle İslah Cemiyeti'ni kurdu (1944). Merkezi İb şehri olan cemiyetin liderliğine Ekva' getirildi. Daha sonra cemiyet İmam Yahyâ ve oğullarının zulmünden kaçarak Aden şehrine sığınan, liderliğini Ahmed Muhammed Nu'man ve Muhammed Mahmûd ez-Zübeyrî'nin üstlendiği Ahrâr hareketiyle ittifak kurdu. İttifakın ardından hareket Terîm, San'a, Zemâr gibi şehirlerde güçlenmeye başladı. Bundan rahatsızlık duyan Yemen yönetimi aralarında Ekva'nın da yer aldığı cemiyet üyelerini 1944'te tutuklattı. Ekva' üç yıl sonra tahliye edildi ve İmam Yahyâ'nın öldürülmesine kadar (17 Şubat 1948) faaliyetlerine gizlice devam etti. Ancak iktidara gelen yeni yönetim zamanında da durum değişmedi. İmam Yahyâ'dan sonra İmam Ahmed b. Yahyâ döneminde (1948-1962) başta Ekva' olmak üzere Hizbü'l-ahrâr'ın kurucuları yeniden hapse atıldı. İlk yıllarda oldukça sıkıntılı geçen tutukluluk hayatı daha sonra normale döndü. Hapishanenin bu dönemde Ekva' için kültürel ve siyasal bir ortam haline geldiği görülmektedir. Dışarıdan kitapların getirilmesi ve öğretim faaliyetine izin verilmesi hapishaneyi bir medreseye dönüştürdü. Ekva', yedi yıl süren tutukluluk sürecinde Arapça dersleri

verdi, ayrıca Hemdânî'nin *Kitâbü'l-İklîl*'inin tahkik çalışmalarına devam etti. Tahliye edildiği 1955'ten sonra onun için yeni bir dönem başladı. Getirildiği kadılık görevine cumhuriyetin ilân edildiği 1962 yılına kadar devam etti. Ardından Adalet bakanı yardımcılığı (1963), Adalet bakanlığı, Vakıflar bakanlığı (1964) ve telif ve yayın komisyonu başkanlığı gibi görevler üstlendi. Bu dönemde ülkenin yönetim şekli hakkında devam eden cumhuriyetkrallık tartışmalarıyla yakından ilgilendi. Yazılarında ve konuşmalarında cumhuriyet yönetimini tercih ettiğini bildirdi. Ekva' 14 Kasım 1998 tarihinde vefat etti.

Eserleri. Telif: **1.** *Şafha min târihi'l-Yemeni'l-ictimâ'i ve kışsa hayâtî* (I-II, Dımaşk 1970, 1990). **2.** *el-Yemenü'l-ğadârâ: Mehdü'l-ğadârâ* (Kahire 1971; San'a 1402/1982). Eserde genel İslâm tarihinin yanında Yemen'in idarî, siyasî ve sosyal hayatından, coğrafi ve tarımsal özelliklerinden bahsedilmekte, ayrıca bölgede yaşayan kabilelere ve tarihî eserlere ilişkin mâlûmat verilmektedir. **3.** *el-Vesâ'î-ku's-siyâsiyyetü'l-Yemeniyye: min ku-beyli'l-İslâm ilâ sene 332* (Bağdat 1396/1976). **4.** *Hayâtü 'âlim ve emîr: Yahyâ b. Muhammed el-Eryânî el-Yağşubî ve İsmâ'îl b. Muhammed Bâ Selâme el-Kindî ve şafha mechûle min târihi'l-Yemeni'l-mu'âşır* (I-II, San'a 1407/1987). **5.** *Ahdâsü şevre 1955* (San'a 2004).

Neşir: Hemdânî, *Kitâbü'l-İklîl min aḥbâri'l-Yemen ve ensâbi Himyer* (I-II, Kahire 1963-1966; Bağdat 1977-1980; I-II, VIII, X; San'a 2004, 2008), *Şifatü Cezîretî'l-Ârab* (Beyrut 1394/1974; Riyad 1974, 1977), *Kitâbü Kaşideti'd-dâmiğa* (Kahire 1978); Umâre el-Yemenî, *Târîhu'l-Yemen el-müsemmâ el-Müfid fi aḥbâri San'a ve Zebîd* (Kahire 1967, 1976; Dımaşk 1979); İbnü'd-Deybâ, *Kitâbü Kurreti'l-uyûn bi-aḥbâri'l-Yemeni'l-meymûn* (I-II, Kahire 1971-1977); İsbâ b. İbrâhim er-Rebî, *Nizâmü'l-ğarîb fi'l-luğa* (Dımaşk 1400/1980); Muhammed b. Sâlih b. Hasan el-İsâmî es-San'ânî, *Mesâlikü'l-ebşâr fi memâlikü'l-emşâr* (Beyrut 1985); Muhammed b. Hasan ez-Zemârî el-Himyerî, *Hayâtü'l-İmâm eş-Şevkânî: Kitâbü't-Tikşâr fi cidi zamâni 'allâmeti'l-eḳâlîm ve'l-emşâr Şeyhi'l-İslâm Muhammed b. 'Alî eş-Şevkânî* (San'a 1411/1990); Muhammed b. Yûsuf el-Cenedî, *es-Sülûk fi tabakâti'l-ulemâ' ve'l-mülûk* (San'a 1414/1993, 1416/1995); İbn Mâlik el-Hammâdî, *Keşfü esrârî'l-Bâtıniyye ve aḥbâri'l-Ḳarâmiğa* (San'a 1994); Süleyman b.

Mûsâ el-Eş'arî, *er-Riyâzû'l-edebîyye fî şerhi'l-Hamrâşîyye* (San'a 1999).

BİBLİYOGRAFYA :

Muhammed b. Ali el-Ekva', *Şaŕha min târihi'l-Yemeni'l-ictimâfi ve kıŕŕa hayâti*, Dimaŕk 1990, I-II; İsmâil b. Ali el-Ekva', *Hicerû'l-ilm ve me'âkilüh fi'l-Yemen*, Beyrut 1416/1995, II, 870-874; a.mlf., "el-Ekva' (Muhammed b. 'Alî)", *el-Mevsû'atü'l-Yemeniyye*, Beyrut 1423/2003, I, 369-373; a.mlf., "el-Ekva', Muhammed b. 'Alî b. Hüseyin", *Mv.AU*, II, 296-299; M. Hayr Ramazan Yûsuf, *Mu'cemü'l-mü'ellifîne'l-mu'âŕŕin: Vefeyât 1315-1424 (1897-2003)*, Riyad 1425/2004, II, 663; Muhammed b. Fehd el-Harbî, "Allâmetü'l-Yemen ve mü'errihuha'l-kebir el-Kâdi Muhammed b. 'Alî el-Ekva'", *el-Mecelle-tü's-ŕekâfiyye*, sy. 1 (1428/2003), <http://www.al-jazirah.com/culture/03032003/warak129.htm> (26.11.2013).

MAHMUT KELPETİN

ELÇİN, Şükrü

(1912-2008)

Halk edebiyatı araŕtırmacısı.

6 Kasım 1912'de Manastır vilâyetine bağlı, günümüzde Yunanistan sınırları içinde bulunan Florina kasabasında doğdu. Babası Murat Bey, Germiyan'dan (Kütahya) Rumeli'ye giden ordu mensubu Çelenkoğlu ailesinden, annesi Ayŕe Hanım, Konya Karaman'dan Rumeli'ye geöen askerlerden Küçük Hâfız Bey sülâlesindedir. Lozan Antlaşması'ndan sonra 1924'te Yunanistan'dan mübadil olarak getirilen Türkler arasında yer alan Elçin'in ailesi önce Manisa'nın Kula kasabasına iskân edildi; daha sonra Turgutlu'ya yerleŕti.

Şükrü Elçin, Türkiye'ye gelince düzenli bir öğrenim göerecek ilk, orta ve lise tahsilini tamamladı. 1935'te İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'ne girdi. 1939 yılında buradan ve Yüksek Öđretmen Okulu'ndan mezun oldu. Sivas (1939-1940) ve Denizli (1941-1944) liselerinde, Ankara Erkek Teknik Öđretmen Okulu'nda (1944-1951) edebiyat öğretmenliği yaptı. Bu yıllarda Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Cođrafya Fakültesi'nde Pertev Naili Boratav'ın danıŕmanlıđında *Kitâbi-Mensur, Realist İstanbul Halk Hikâyeleri* adlı teziyle doktorasını tamamladı (1944). Ardından iki yıllığına Paris'e gönderildi. Sorbon Üniversitesi Yüksek Tetkikler Okulu'nda André Varangac'ın folklorla ilgili derslerini takip etti. 1951'de yurda döndü. Ankara Kız Lisesi'nde iki aylık öğretmenlikten sonra Millî Eđitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Türk Kültür Eserleri Bürosu'nda sekreter olarak görevlendirildi. Bir süre Ankara Atatürk Lisesi ve Maarif Koleji'nde görev

Şükrü Elçin

yaptı. 1958'de Gazi Eğitim Enstitüsü edebiyat öğretmenliğine tayin edildi. 1962'de *Anadolu Köy Orta Oyunları (Köy Tiyatrosu)* adlı teziyle doöent oldu. 1964'te Hacettepe Üniversitesi'nde görev aldı. Burada ilk yıllar Türköe-kompozisyon dersleri verdi. Ardından Sosyal ve İdarî Bilimler Fakültesi'nde Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü kurdu, bölümün ilk başkanlığını yaptı (1969); aynı yıl profesörlüğe yükseltildi. Londra ve Viyana kütüphanelerinde Türköe yazma eserler üzerine incelemeler yapmak için 1971-1972 ve 1974 yıllarında yurt dışında bulundu. 13 Temmuz 1982'de yaŕ haddinden emekliye ayrıldı. Hacettepe Üniversitesi'nde Türköe dersleri koordinatörlüğu görevini yürüttü. 27 Ekim 2008 tarihinde öldü, cenazesi Ayvalık'a götürelecek buradaki aile mezarlığına defnedildi. Şükrü Elçin, Türk Kültürünü Araŕtırma Enstitüsü'nün başkanlığını yapmış (1975-2006), Baŕbakanlık Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yüksek Kurulu üyesi olarak bir dönem hizmet vermiŕtir (1983-1993). Yazı iŕleri müdürü ve imtiyaz sahibi olarak *Türk Kültürü* ve *Türk Kültürü Araŕtırmaları* gibi dergilerin düzenli yayımlanmalarını sağlamış, Türk kültürüne ve özellikle Türk halk edebiyatına yaptığı hizmetlerden dolayı birçok ödöl almıŕtır.

Eserleri. 1. *Kerem ile Aslı Hikâyesi* (Ankara 1949, 2000). Hocası M. Fuad Köprülü'ye takdim ettiği lisans tezidir. 2. *Anadolu Köy Orta Oyunları: Köy Tiyatrosu* (Ankara 1964, 1977). Elçin'in bu doöentlik tezi kendi alanında ilk eserdir ve önemli bir boşluğu doldurmuŕtur. 3. *Türk Bilmeceleri* (İstanbul 1970). 4. *Çocuklarımıza Ŗiirler* (Ankara 1974). 5. *Ali Ükî: Hayatı, Eserleri ve Mecmûa-i Sâz ü Söz* (tıpkıbasım, İstanbul 1976; Ankara 2000). 6. *Halk Edebiyatı Araŕtırmaları* (Ankara 1977, I-II, 1988). Elçin'in dergilerde yayımlanan Türk halk edebiyatının çeŕitli konularıyla ilgili araŕtırma ve incelemelerinden olmuŕtur. 7. *Halk Edebiyatına*

Giriŕ (Ankara 1981). Yayımlandığı yıllarda Türk halk edebiyatı alanında yeterli kaynak eserlerin bulunmamasından dolayı Elçin'in bu eseri büyük ilgi görmüŕtür. Elçin eserinde halk edebiyatı içinde yer alan ürünleri önce nazım ve nesir olarak ayırıp gruplandırarak ele almış, bunlar hakkında akademik bir hassasiyetle bilgi vermiŕtir. 1984 yılında esere Türkiye İŖ Bankası tarafından halk bilimi büyük ödülü verilmiŕtir. 8. *Gevherî Divânı: İnceleme-Metin-Dizin-Bibliyografya* (Ankara 1984). Gevherî üzerinde yapılmış en kapsamlı çalışmadır. 9. *Âŕık Ömer* (Ankara 1987). 10. *Türk Edebiyatında Tabiat* (Ankara 1993). 11. *Türk Edebiyatında Ağıtlar: Çukurova Ağıtları İnceleme-Metin* (Ankara 2001). Bu eserde ağıt kavramı, ağıdın diğer türlerle olan münasebeti, Türk dünyasında ağıtlar, ağıtlar üzerine yapılan çalışmalar ve Çukurova ağıtları etraflıca ele alınmışdır. Elçin'in diğer bazı eserleri de ŕunlardır: *Folklor ve Halk Edebiyatının Millî Birliğin Oluŕmasındaki Rolü* (Ankara, ts.), *Türkiye Türköede Mâniler* (Ankara 1990), *Akdeniz'de ve Cezayir'de Türk Halk Ŗairleri* (Ankara 1988) (geniŕ bilgi için bk. Özarslan, Tan). Şükrü Elçin'le ilgili bir armağan kitabı hazırlanmıŕtır (Ankara 1983).

BİBLİYOGRAFYA :

Şükrü Elçin Armağanı, Ankara 1983, s. XV-XXII; Nail Tan, "Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Üyesi, Ŗair, Yazar Prof. Dr. Şükrü Elçin", *TDL*, sy. 684 (1984), s. 615-620; Metin Özarslan, "Prof. Dr. Şükrü Elçin'in Eserlerinin Bibliyografyası", *TKA*, XXIX/1-2 (1993), s. X-XXX; Gülin Öğüt Eker, "Prof. Dr. Şükrü Elçin: Hayatı ve Eserleri", *Millî Folklor*, sy. 52, Ankara 2001, s. 6-9; "Kaybettiklerimiz: Prof. Dr. Şükrü Elçin (1912-2008)", a.e., sy. 80 (2008), s. 92; "Elçin, Şükrü", *DDEA*, III, 20.

NURETTİN ALBAYRAK

ELFÂ HÂŞİM

(ألفا هاشم)

Ebü Abdillâh Muhammed el-Hâŕimî
b. Ahmed b. Saîd b. Osmân
el-Fütî es-Sûdânî el-Medenî
(1866-1931)

Batı Afrikalı Ticânîyye ŕeyhi.

Biyografisini yazan talebesi Muhammed Hâfız b. Abdüllatif 1280'de (1863), halifesi Muhammed Meczûb Müddessir el-Haccâz ise 1283'te (1866) doğduğunu kaydeder. Muhammed Hâfız doğum yerini bugün Mali sınırları içinde kalan Segu Sikoro, Haccâz Senegal'deki Diyâvârâ (Diawara / Jawara) (Seesemann, *The Encyclopaedia of Islam Three*, fas. 1, s. 77-78), D.